

СИЛАТА НА ВНУШЕНИЕТО В ЧАСА ПО МУЗИКАЛЕН ИНСТРУМЕНТ

Бинка Карауванова

Внушението е психологически механизъм, за който можем да кажем, че действа на всички нива в обществения живот. Срещата на човека с друг човек или с продукт на човешката мисъл, фантазия и дейност е вече предпоставка за поява на внушение. Макар че вероятността да ни бъдат внушени както добри, така и лоши идеи е еднаква, тази дума предизвиква негативни реакции у нас. Негативизмът идва от вътрешната съпротива на съзнанието и от нашето нежелание да признаем, че не сме единствени господари на мисълта си, а сме склонни да се поддаваме на едни или други влияния.

В повечето случаи внушението е от полза за този, който иска да насади някакви виждания, идеи или да предизвика действия у някой друг. Но ако погледнем по-широко на проблема, ще се убедим, че от внушението може да има полза не само и не единствено сугесторът, а и приемникът на внушение. Това ясно се проявява в учебно-възпитателния процес.

Този процес почива на система от знания, обективно насочена

към формиране личността на обучаемия посредством учителя. Самата връзка учител – ученик е вече условие за наличие на внушение. Много от знанията ученикът придобива сугестивно. Учителят съзнава това и от него зависи умелото провеждане на процеса на обучение. Но ролята на внушението не бива да се абсолютизира, тъй като крайната цел на преподавателя е да възпита самостоятелно, творческо мислене. Внушението носи полза в един определен етап от обучението на личността – етапа на натрупване на представи и чувства. Механизмът на сугестията може много умело да се използва при възпитаване на младия музикант в системна работоспособност, при формирането и развитието на неговото оброчно мислене, при натрупването на емоционален паметов запас и развитие на неговата фантазия. Заниманията с музика са много благодатна почва за “покълване” на внушението. Музиката е незаменим медиум на чувства, а те поради своята природа се внушават най-бързо и лесно.

Но все още има много неща около механизма на внушението, които не са разбулени. Едва ли съвременното развитие на науката ще ни позволи скоро да открием тайнството на “преноса” на мисли и чувства, но то е факт, който не бива да игнорираме.

В процеса внушение участват сугестор и приемник (в разглеждания проблем това са учител и ученик). Отсъствието на която и да е от двете страни прави невъзможно протичането на процеса. Но само това не е достатъчно. Необходимо е всяка от страните да се намира в подходящо психологическо състояние и да притежава известни качества.

По отношение на ученика от голямо значение е неговата сугестибилност, т.е. “варираща готовност за възприемане и реализиране на внушения” (6, с.86). “Внушаемостта е общочовешко явление. Всяка личност притежава определена степен на изявена внушаемост”. (пак там) Това качество е толкова по-изявено, колкото е по-голям превесът на спонтанното, интуитивното, импулсивното, емоционалното у нея. А това са все черти, присъщи на хората, които се занимават с изкуство, хората с така наречения художествен тип мислене.

По време на урока ученикът се намира най-често в положение на очакване, удобно за внушение. Обикновено той е с нагласата да получи готови мнения, решени казуси. Това намалява съзнателната способност да се противопостави на сугестията.

От своя страна нагласата за лесно усвояване на готови мнения води до подражание. Така ученикът избягва необходимостта сам да търси решение на поставения проблем. Ученикът е склонен да подражава на своя учител. Подражанието е необходимост за него, особено в един по-ранен етап от обучението. То е естествен начин за натрупване на опит. (Нали децата опознават света, подражавайки на възрастните.) В по-късен етап подражанието има смисъл като средство за вникване, вживяване в нещо по екстериорен път.

Податливостта на внушения, положението на очакване и подражанието предопределят, от една страна, липсата на критичен контрол на съзнанието на обучаемия по отношение същността на внушаваните мисли, а от друга – предварителната готовност за възприемане на всичко, което се поднася като информация (стига то да е достъпно). Това обаче не означава пасивност. Напротив. Активността на ученика има ре-

шаващо значение при осъществяване на процеса “прехвърляне – приемане” на идеи. Той не е индиферентен обект на въздействие. Главното в неговото състояние е високата концентрация и целеустременост на цялата психична активност, фокусирана върху поставената задача. Налице е несъзнателно насочване на мислите в една посока с тези на преподавателя. Това се съпровожда с голямо психично напрежение, с дълбоко живяване в ситуацията и силно изостряне на сетивата, готови да уловят и най-малкия нюанс в потока от мисли. Високата активност и мобилизация на ученика, съчетани с пълното доверие към учителя, позволява безпрепятственото “пренасяне” на идеи, чувства, настроения. Веднъж преживяни, макар и несъзнателно, те оставят следи в паметовия запас на личността, т.е. обогатяват нейния образен и емоционален опит, от който по-късно ще се подхранва творческото въображение на свирещия.

Решаващо значение за осъществяване процеса на “преноса” има педагогът. Той определя и направлява потока от мисли и средствата и методите за внушаването им. А неговата личностна изява обуславя силата на въздействието.

Силата на внушението зависи от вътрешната мотивираност на учителя като професионалист. Когато от думите му лъха неподправена искреност, тя се усеща интуитивно от ученика и предизвиква неговото доверие. Големите педагози (а те са и големи музиканти) успяват да омагьосат своите “възпитаници, защото самите те са завладени от стихията на музиката. Ето какво казва Л. Баренбойм за Ф. М. Блуменфелд: “Всичко, което Феликс Михайлович говори и показва, съветите, които дава на учениците, пътищата, които избира в педагогическата си работа, не могат да се отделят от стихията на изкуството и са продиктувани от романтичната му влюбеност в музиката и най-задълбоченото проникване в същността и ... За него музиката е “светая светих”, в която той съумява благоговейно да въведе възпитаниците си ...” и по-нататък: “ Ф. Михайлович така искрено умееше да се възхищава от “чудесните хармонии и модуляции” да кажем на Бах и Моцарт, че много често ние се заразявахме от неговия възторг и започвахме по нов начин да се вслушваме в тази музика.” (2, с. 23)

Безспорно, най-силно внушение си остава примерът. Примерът, съчетан с магията на слово-

то. Тези две страни в процеса на обучението са неразделими. Така естествено музиката преминава в думи, а думите в музика, взаимно потвърждавайки или допълвайки се, създавайки едно непрекъснато движение. Динамиката на урока по музикален инструмент е красноречиво описана от М. Неменова-Лунц: “Когато не е възможно да въведе ученика в духа на произведението, Скрябин го кара да пресъздаде съдържанието му в смисъл на настроение, като пробужда и развива творческата фантазия, търсейки ярки сравнения, придружавайки всичко това с изумителното си изпълнение, преобразяващо и най-незначителните моменти.” (7, 3)

За да може музикалният пример или словото да предизвика съответната реакция у обучаемия, той трябва предварително да е подготвен за това. Пренасянето на мисли, чувства, настроения е акт, който само на пръв поглед изглежда непосредствен, мигновен. Този акт се предшества от известен период, в който се прокарават и затвърждават идеите. Създава се съответната нагласа на съзнание-то, натрупват се опит и технически умения, обогатяват се изразните средства на младия музикант. Когато има предварителна подготовка дори само един жест мо-

же веднага да внуши нужното настроение или образ. “Понякога той (Скрябин) правеше красив жест с ръката, с което характеризираше “полета” (един от любимите му термини) или благоуханието. Това бе лесно за възприемане, защото не беше измислено, а някак естествено се сливаше с художествено-музикалния му облик.” (7, с. 3) Идеите, които се внушават, трябва да бъдат достъпни и ясни, в противен случай те няма да стигнат до адресата.

Силата на внушението и въздействието на педагога се обуславя от още едно качество, едно загадъчно свойство, което ни кара да онемеем в удивление и почитание пред учителя и да прегърнем предано дадена идея. Това “омагьосване” на духа наричаме обаяние. То сковава критичния дух и го замества с безпрекословно подчинение и обожание. Тук не става дума за онова обаяние, с което бива овенчан някой заради известното си име или титла. То е изкуствено и бързо рухва, макар и само в очите на просветените. Истинското, личното обаяние е независимо от общественото положение и се простира еднакво силно върху просветени и непросветени, върху професионалисти и лаици. То е здраво стъпило върху неоспорими качества на личност-

та. Баренбойм пише, че студентите на Ф. М. Блуменфелд “постоянно усещат онази “космическа” дистанция, която го отделя от равнището на разбиране и владееене на изкуството. Учениците са поразени – или по-скоро потресени – от широтата на музикалната ерудиция, от музикалната памет и дълбочината на артистичното проникновение на Блуменфелд в музиката. И това силно впечатление и възхищение водят до плодотворна мобилизация на творческите сили, спомагат за решаването на задачи, чието изпълнение изисква огромни творчески усилия, развихрят фантазията, волята и работоспособността на възпитаниците му. “ (2, с.22)

Силните личности, такива каквито са и Блуменфелд, и Баренбойм, със своя талант и обаяние, с истинския огън, който гори в тях и огромната си любов към изкуството създават нужната атмосфера по време на урок дори само със своето присъствие. В такива моменти ученикът чувства, че трябва да “улавя” всяка нота или дума, всеки нюанс в образа или настроението. Такава атмосфера кара свирещия да почувства произведението близко, да открие в него това, което ще докосне неговата душа. То може да не е най-същественото в творбата, но е она-

зи брънка от веригата, която ще приобщи музиканта към образния свят на творбата. Тръгвайки от нещо близко, познато, той ще избегне негативизма на пълната отчужденост.

Истинският педагог е и добър психолог, надарен с инстинктивно познание на човешката душа. Неговата помощ в постепенното приобщаване на ученика към образния свят на новата творба е неопенима. За да грабне въображението, идеята трябва да се представи в чист и завладяващ образ. Представянето във вид на образи е много по-силно от логичното доказване на каквото и да е по разумен път. Образът трябва да изпълни и подчини съзнанието. Дори не е толкова важно какъв точно е образът. По-важни са неговата сила, цялостност, одухотвореност, дълбочина. Така една и съща музика може да се свързва с различни образи, възникнали по най-невероятни асоциации.

Когато по време на урок ученикът се “отвори” за внушенията на учителя, се стига до състояние, което наподобява състоянието на хипнотизирания в ръцете на хипнотизатора. Критичният контрол на съзнанието е сведен почти до нула, което позволява безпрепятствено предаване на мисли и чувства. Ефектът от един такъв урок

в повечето случаи е изключително голям. Ученикът достига една неподозирана дълбочина на мислите, непозната свежест на преживяванията, и богатство на образния свят. Той се докосва с лекота до тъй дълго търсения художествен образ. Пътят се скъсява. Спасяват се много усилия и време. Всичко изглежда толкова просто и логично. Оттук вдъхновението е само на една крачка. Стига ученикът да успее да се “изтръгне” от своята подчиненост на волята на учителя и да се довери на своите възможности; да успее да извлече максималното от това, което се открива пред него. Да развие своето собствено “Аз”, обогатено от множеството емоционални и мисловни енграми. Това е истинското творческо състояние, в което постигнатите откровения ще се запечатат в съзнанието със силата и дълбочината на преживяното.

Вдъхновението рядко озарява човека. Както казва Д. Пантеле-

ев: “... то идва мимо волята... В него има нещо висше, дадено от глъбините на духа. “ (8, с. 50) Внушението, “преносът” на идеи и настроения също не може да се осъществи само с участие на волята. Понякога се получава, друг път – не, независимо от желанието и на двете страни. Причина за това обикновено е отсъствието на някои от предпоставките за осъществяване на механизма. Достатъчно е да отбележим мобилността на психо-физическото състояние на всеки човек.

Също така не бива постоянно да се търсят “мошните” внушения. Параметрите на внушението като сила, трайност, дълбочина при всяка конкретна ситуация са различни и това дава възможност на всеки от тях да отключва и задвижва различни психически механизми и възможност на съзнанието да доизгражда, дооформя, дооцветява внушения образ или идея, т.е. да участва творчески.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 *Адлер, А.*, Човекознание. Евразия 1995.
- 2 *Баренбойм, Л.*, На уроците на Ф. М. Блуменфелд. Музикални хоризонти, 1990/7.
- 3 *Василез, Л.*, Внушение от разстояние, Медицина и физкултура. С., 1963.
- 4 *Емельянов, О. Н.* Активное социально-психологическое обучение, Л., 1985.
- 5 *Кардашев, Цв., Р. Трашлиев.* Психични въздействия, С., 1977.
- 6 *Лозанов, Г.*, Сугестология, С., 1971.
- 7 *Неменова-Луни, М.*, Педагогът Скрябин, Музикални хоризонти 1990/6.
- 8 *Пантелеев, Д.* Литературно творчество и шизофрения, Сева-трейдинг, 1992.
- 9 *Петров, Н.*, Самовнушението в древността и днес, Медицина и физкултура, С., 1683.
- 10 *Речник по психология, С.*, 1989.

THE POWER OF SUGGESTION IN MUSICAL INSTRUMENT CLASSES

BINKA KARAIVANOVA

Summary

This paper deals with the problem of suggestion and more specifically—with some: preconditions for realization of the suggestion mechanism in musical instrument classes. The author stresses the significance of suggestion for accumulation of music ideas and feelings; formation of thinking in images; education in orderly diligence.; and development of young musician's imagination.

The paper represents some examples from outstanding musicians pedagogical practice in maintenance of the presented theses about the power of suggestion in musical instrument classes. The author underlines especially the role of suggestion in shortening the route and in easing the efforts for apprehension of certain image, idea or atmosphere.